

Tillmann J. A.

A tevékenység kontemplálása

Tasnádi József
mozgalmas művei

Az ember haladó lény. Két lábon jár, és menet közben lóbálja a mellő végtagjait. Mint egy pár evezőlapátot. Lépésről lépésre kavarja velük a levegőt. Ilyen mozdulatokkal halad előre az élet folyamán. Haladása közben réges-régen botot ragadott, aztán eszközöket fabrikált, azóta nem tud felhagyni a tevékenykedéssel.

A mozgalmasság eléggé eltér a kezdeti létállapottól, ami maga volt a tétlen lebegés: létrejöttünk a magzatvíz ősóceánjában. Úszni, tevékenyvé válni, evezni később

kezdünk el. Ez a szokásunk aztán állandóvá vált, és csak a megszakításai emlékeztetnek az eredetre.

A tevékenység, akár csak a felfüggesztése, a tétlen szemlélődés egyaránt kezdetről része emberré válásunknak. Az őstörténet „alkalmi” munkával töltött százezer éveit éppúgy ezt tanúsítják, mint a Genézis elbeszélése a munka, a *vesződséggel* és *verejtékkel* járó önellátás kényszeréről az Édenkertből való kiűzetés nyomán (Ter 3, 17-19). A termelőtevékenység kilátástalanságát a korai zsidóság

TASNÁDI József:
A látogató, 2013,
Csepel, Budapest
HUNGART © 2021
↓

↑
 TASNÁDI József:
A várakozás életforma,
 2013, Óbudai sziget,
 Budapest
 HUNGART © 2021

Egyiptomban mint a végeláthatatlan téglavetés kényszerét tapasztalta meg. A Kivonulás könyvének elbeszélése szerint a kényszerű – és kényszeressé válására hajlamosító – munkálkodástól való megszabadulás mellett a Sábátnak, a hetednaponta mindennemű munka szüneteltetésének törvénye áll (Kiv 23, 12).¹ A *Szombatnapnak* mint a munka szabályosan ismétlődő, szakrális törvényben megszabott szüneteltetése egyedülálló jelenség az ember világában. Ünnepek, amikor szünetel a munka, minden kultúrában vannak, a tevékenység rendszeres, hetednapenkénti felfüggesztése azonban szinguláris jelenség. Folytatódása a kereszténységben nem pusztán hagyományozódás, a munka mókuskerekének működtetése ellen nyomatékos evangéliumi tanácsok szólnak: „Tekintsetek az égi madarakra, hogy nem vetnek, sem nem aratnak [...]” (Mt 6, 26). „Nézzétek meg a mezők liliomait, hogyan nőnek; nem dolgoznak, és nem fognak” (Mt 6, 28).

„MUNKA HADÁNAK A LÉPTE DOBOG”

A modernitásban a technológiai rendszerek, a termelést működtető intézmények logikája és a tulajdonosi motívumok folytán a szombati/vasárnapi munka szüneteltetése mind kevésbé jellemző az európai kultúra körében. Jóllehet, szólnak mellette további érvek is: „A sabbath nem csupán egyszerűen a pihenés, a kikapcsolódás ideje” – írja Wittgenstein. „Kívülről is szemügyre kell vennünk a munkánkat, nem csak belülről.”²

A tevékeny munkás élet eszménye az újkor folyamán alakult ki. Az ókor szabad embereinek ettől eltérő viszonyulását a latin *otium* – *negotium* fogalom-pár használata jól mutatja, ahol is az előbbi a kötetlen, külső meghatáro-

zottságtól ment, szabad műzsai tevékenységet jelentette, míg az utóbbi ennek hiányát, a nyugalomtól való megfosztottságot – amit fosztóképzővel fejeztek ki. A középkori keresztény felfogásban a kétféle létmód viszonya kiegyensúlyozottabb; a korai bencés szerzetességben ez az *ora et labora et lege*, az *imádkozás és munka és olvasás* hármasságában fogalmazódott meg.

A munka csak a korai újkorban, a reformáció nyomán nemesedett erősné: Richard Baxter puritán moráleteológus szerint „azt mondani »hogy imádkozni és meditálni fogok« [munka helyett] olyan, mintha egy szolga megtagadná a legnehezebb munkát, és valami egyszerűbbet, könnyebbet végezne.”³ Johann K. Lavater protestáns lelkes pedig a 18. században a munka kultuszát a halálra, a Mennyek Országára is kiterjesztette; ott „sem lehetünk áldottak valamiféle tevékenység végzése nélkül.”⁴

A 20. századi szocialista, kommunista és nemzetiszocialista mozgalmakban és rendszerekben munkás alakja köré heroizáló kultusz épült ki.⁵ A munka „metafizikai rangra” (Heidegger) emelkedett. A munkának mint mindent megalapozó, „társadalmilag hasznos tevékenységnek” a vélelme a múlt század végére nem pusztán a marxista mitológia szétfoslása miatt vált tarthatatlanná. A munkák nagy részéről nyilvánvalóvá vált, hogy nemcsak nem hasznosak társadalmilag, hanem kifejezetten károsak is. Környezeti, mentális vagy erkölcsi kárt okoznak. Foglalkozások, tevékenységek, szolgáltatások sokasága, egész iparágak pusztítják az életfeltételeket, szolgálnak tébolyult vágyakat, eszméket, munkáltatókat.

Az is nyilvánvalóvá vált, hogy a munka „magában nem is garantálja a fejlődést és a képzést, miként azt a 19. század vélte. Így a munka terhe és ezzel a tőle való meg-

válás öröme megint előtérbe kerül.”⁶ Ez az öröm olyan, mint amikor fáradtságos evezés után felhagyunk a lapátok mozgásával, és hagyjuk magunkat a víztől vitetni, miközben átadjuk magunkat a tétlen szemlélődésnek.

A tevékenység és tétlenség mérlegelésére, a változás és az állandóság, a mozgalmasság és a nyugalom viszonyának átérésére és átgondolására a nagy vizek, a tengerek és a folyamok különösen alkalmasak. Nemcsak a vízen tartózkodva, hanem a partról szemlélve is. Ezt már elődeink is megtapasztalhatták, amikor százezer évvel ezelőtt Afrika déli végén – a Pinackle Point mellett talált leletek szerint – egy olyan barlangban telepedtek meg, amelyből jó kilátás nyílt a tengerre.

A HALADÁS HŐSE

Tasnádi 2010-es években keletkezett munkái főként a mozgalmasság és a nyugalom, a tevékenység és a tétlenség viszonyát ábrázolják. Azt a komplex és ellentmondásos kapcsolatot jelenítik meg, ami alapjában hatja át lényünket, a humán kondíciót. Ez jelenik meg paradoxonná fokozva a *Desert Inn* címet viselő, evezőlapáttal felszerelt vaságy első látásra képtelenségnek tűnő művében.⁷ Az ágy pihenésre, nyugalomra, alvásra szolgál, míg az evező egy jármű, a mozgalmasság nyilvánvaló tartozéka. Az evezővel ellátott nyughely egy alapvető abszurditás ábrázolása: az ember kondicionált nyughatatlanságánál fogva szinte kényszeresen lapátol, szakadatlanul gályázik.

Ez az adottságunk Pascal szerint az „ember állapota: állhatatlanság, unalom, nyugtalanság” (B 127). Mert a tevékenység – mind a munka, mind a szórakozás – „tárgyat ad a gondolkodásnak, hogy örölnivalóval látja el, hogy

ne maradjon tárgy nélkül [...]”.⁸ Agyunk folyvást munkálkodik, az érzékeink, a neuronjaink jelek tömegét termelik. A tudatfolyam felfüggesztése, a belső beszéd leállítás embert próbáló feladat. Ez az állapot csak hosszú meditációs, filozófiai gyakorlatok nyomán érhető el.

Tasnádi két évvel későbbi, *A látogató* című munkája – a *Belső sivatag* (Desert Inn) önjáró, lépegető-guruló mechanikával ellátott változata – maga mögött hagyta a kiállítótereket, mintegy „lábra kapott”; a fekvőhely halad, és szorgosan lapátolja a leget, mind a virágos réten, mind a hótakaróban. Ahogy az ember elhagyva az őshazát, Afrikát, az idők során megszokta az évszakok váltakozását, a téli és a nyári tájat. Mi több, *A látogató* átmenetileg – oly sok sztahanovista elődjéhez hasonlóan – a munka hőisévé vált, ahogy a Hősök terén evezett keresztül.

A tétlen várakozás üres ideje és a végét képező aktivitás kettőssége jelenik meg a *Várakozás az élet útja*⁹ címet viselő installációban is. Víz és a vízjármű helyzete itt a visszájára van fordítva: az evezőlapátokkal ellátott csónak a parton, a víz pedig a csónakban áll; a csónakot betöltő vízen egy kisebb, evezőlapátokkal ellátott csónak lebeg. Ahogy a várakozásnak véget vető elindulás az élet folyamán következő várakozás lehetőségét és valóságát hordozza. Egészen a végső elindulásig és az elnyugvásig menően – miként ezt az archaikus világ folyamkörnyéki népeinek vízi temetései tanúsítják.

A víz alakíthatatlansága folytán nem alapanyaga a művészetnek, ám folyvást változandó és mégis időtlen volta miatt gyakran tárgya, akárcsak a filozófiának. Hol hullámzó, hol sima felszíne távlatot képez a reflexióhoz, kifutópályát kínál a kontemplációhoz. Olyan hétköznapi tevékenységek esetében is érvényesül ez, mint amilyen a

TASNÁDI József:
Az emlékezet
perzisztenciája, 2015,
Busan City, Dél Korea
HUNGART © 2021
↓

↑
 TASNÁDI József:
A remény kilenc vázlata,
 2014, Szeged
 HUNGART © 2021

horgászat. Annál is inkább, mivel a horgászat valójában a tétlenség, a merengés, a tűnődés, az üresség, az unalom ősi, eredendő állapotának lélektanilag és társadalmilag legitimált fedőtevékenysége, mely az ellene irányuló kifogásoknak halak kifogásával veszi elejét. Ezt a „hobbit” teszi tárgyává átható iróniával a *A remény kilenc vázlata* (2014) című művével. Ennek a reménynek az ellentétét, a munka mókuskerekének kérlelhetetlen működését jeleníti meg később a *Futópadban*, egy szalagon futó vaságy képében. A mű angol címe, a *Treadmill* eredetileg a taposómalmot jelentette; ma már a „szabadidő” is része ennek, sosem ér véget – a szülőágytól a halálos ágyig tart.

A mechanikus szerkezetek feltalálása, aztán gépekké fejlesztése és egyre szélesebb körben való alkalmazásuk visszahatott működtetőjére: az ember is hasonlítani kezdett a technikai rendszerhez. Ez a folyamat a mechanikus órák elterjedésével vette kezdetét, a késő középkortól kezdve egyre több helyen mutatták a pontos időt – és hívtak fel az ehhez való igazodásra. Ahogy az asztalok, a tornyok mellett egyre inkább a testekre – a zsebekbe, a nyakakba

és karokra – is kerültek kronométerek, a körkörös lefutás, a modern időrezsim mintázata úgy vájódott a modern ember pszichéjében egyre mélyebbre. Azóta részint tudott, részint tudattalan részévé válva alakítja az „emberi erőforrás”, a munka-gép mentalitását.

Az *emlékezet perzisztenciája* című művében Tasnádi az évszázados kondicionálás hatására kialakult és megrögzült munkakényszernek a mélységét, kérlelhetetlen működésmódját és kétséges mivoltát egyaránt megmutatja. A Japán-tenger partján álló installáció keretbe foglalt két evezőpárja közül az egyik szüntelenül mozgásban van, a másik pár csak akkor mozdul, ha valaki megragadja az evezőket és lapátolni kezd velük. A tenger háttere előtt lehetőséget kínál a tétlenség és a tevékenykedés egyidejű kontemplálására. Alkalmat ad elgondolkodni a mindennapi lapátolás hasznáról, a napjában megtett távról – a tenger végtelenségéhez képest mutatkozó viszonylagosságáról.

- 1 Jóm hassabbát, szó szerint a megszűnés, a szünet napja.
- 2 Ludwig Wittgenstein: *Észrevételek*, Atlantisz, Budapest, 1995, 116.
- 3 Richard Baxter: *Christian Directory*, 1673.
- 4 Johann Kaspar Lavater: *Aussichten in die Ewigkeit*, 1773.
- 5 Ernst Jünger: *Der Arbeiter* (A munkás), 1932.
- 6 Hannes Böhringer: Lustaság, szokás, hétköznap. *Lettre International* 67 (2007), 49.
- 7 *Desert Inn*, 2011, továbbá variánsai (2012, 2013).
- 8 Állapítja meg Pierre Guenancia Pascalt értelmezve, s hozzáteszi még: „Bármilyen tevékenységre is szánja magát az ember komolyan, szenvedéllyel vagy akár önmegtagadással, nem azért vállalja, hogy elérje ennek a cselekvésnek a célját, hanem azért, hogy megmeneküljön egy olyan gondolkodás tétlenségétől (a nyugalomtól), amelyet megbénítana tárgyának nyilvánvalósága: a saját magára gondolás, a halálra gondolás, ami mellett minden emberi elfoglaltság nevelésnek és haszontalannak tűnik.” Pierre Guenancia: A szórakozás bölcsessége? *Különbség*, 2015/5, 40.
- 9 *A várakozás életforma* 1, 2013, Budapest, Óbudai-sziget; 2, 2014, Platán Galéria.